

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ

*Πρόγραμμα Καλλιέργειας Δεξιοτήτων
Πράξη: «Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στις δεξιότητες μέσω
εργαστηρίων» (MIS 5092064)*

ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ «ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ 2014-2020» που συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο)

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ

**ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΜΑΙ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΩ –
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗ & ΕΥΘΥΝΗ**
Συμπερίληψη, αλληλοσεβασμός, διαφορετικότητα

Στη δικιά μας τάξη, κάνουμε τη φιλία πράξη

Χρυσούλα Κολέσια

Φιλοσοφία – Σκοπιμότητα προγράμματος

Ο εκφοβισμός και η βία στο σχολείο αποτελούν ένα διαχρονικό και παγκόσμιο κοινωνικό πρόβλημα που επηρεάζει την ψυχική υγεία ενός μεγάλου ποσοστού παιδιών και εφήβων, με σοβαρές επιπτώσεις τόσο στην ψυχοσυναισθηματική τους ανάπτυξη όσο και στη διαδικασία της μάθησης. Για να επιλυθεί, απαιτείται η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση όλων των μελών της σχολικής κοινότητας (παιδιών, γονέων, εκπαιδευτικών), προκειμένου να αναπτυχθεί μια κουλτούρα αποδοχής και σεβασμού.

Είναι απαραίτητο, από το νηπιαγωγείο, κίολας, τα παιδιά να εμπλέκονται σε προληπτικά προγράμματα που θα οδηγήσουν στη σταδιακή μείωση του φαινομένου αλλά και σε προγράμματα που τα εξοικειώνουν με αξίες, όπως η συμπερίληψη, η αποδοχή της διαφορετικότητας, ο σεβασμός των άλλων κλπ. και ενισχύουν την αυτοεκτίμηση, την ενσυναίσθηση και την κοινωνικοποίηση τους.

Αυτός είναι και ο βασικός σκοπός του συγκεκριμένου προγράμματος. Να εμπλέξει τους/τις μαθητές/μαθήτριες με ένα υπαρκτό και σοβαρό κοινωνικό θέμα, να τους/τις βοηθήσει να αναπτύξουν κοινωνικές δεξιότητες, να εκφράσουν τα συναισθήματά τους και να αναπτύξουν αυτοπεποίθηση. Να τους δώσει την ευκαιρία να συμμετάσχουν σε βιωματικές και διερευνητικές δραστηριότητες που τους προκαλούν ευχαρίστηση αλλά, ταυτόχρονα, καλλιεργούν δεξιότητες ζωής και μαθαίνουν ν' αντιμετωπίζουν ικανοποιητικά τις συγκρούσεις και να διευθετούν αποτελεσματικά τα προβλήματα που προκύπτουν.

Στόχος, επίσης, είναι να ενισχυθεί η αλληλεπίδραση μεταξύ τους ώστε να μπορούν να «βλέπουν» την οπτική ενός άλλου προσώπου (ενσυναίσθηση) και, στην πορεία, να μπορούν να κατανοήσουν σε βάθος τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις προθέσεις του.

Οι μαθητές/τριες θα διασαφηνίσουν τις έννοιες που σχετίζονται με το φαινόμενο (ορισμός, είδη εκφοβισμού, εμπλεκόμενοι κλπ.) και στη συνέχεια, θα προσπαθήσουν να αναλάβουν ενεργό ρόλο στην καταπολέμηση του φαινομένου, ενημερώνοντας και ευαισθητοποιώντας όλη τη σχολική κοινότητα και προσπαθώντας να μετασχηματίσουν τη στάση και τη συμπεριφορά τους.

Έμφαση δίνεται και στην ανάπτυξη φιλικών σχέσεων μεταξύ τους, καθώς βοηθάει τα παιδιά να χτίσουν μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα με αυτοπεποίθηση και υγιείς διαπροσωπικές σχέσεις, οι οποίες λειτουργούν προστατευτικά και υποστηρικτικά.

Πληροφορίες υλοποίησης: προαπαιτούμενες γνώσεις, προετοιμασία υλικού

Οι μαθητές/τριες, συνήθως, έχουν εμπλακεί σε προγράμματα ευαισθητοποίησης στο φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού από το νηπιαγωγείο και τις πρώτες τάξεις του δημοτικού, οπότε θεωρείται σχεδόν δεδομένο ότι έχουν τις βασικές γνώσεις αναγνώρισης του φαινομένου. Γι' αυτόν τον λόγο, καλό είναι να μη γίνει μεγάλη αναφορά σε ορισμούς και άλλες πληροφορίες που στοχεύουν μόνο στη γνώση για το φαινόμενο και να δοθεί έμφαση σε βιωματικές δραστηριότητες που βοηθούν στην αλλαγή στάσεων και συμπεριφορών.

Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να έχουν ένα καλό θεωρητικό υπόβαθρο πάνω στο θέμα και να είναι εξοικειωμένοι με τις αναμενόμενες απαντήσεις των παιδιών στις ερωτήσεις που τους θέτουν, γι' αυτό θα πρέπει να έχουν μελετήσει το υποστηρικτικό υλικό, στους συνδέσμους της σελ. 13.

Τα παιδιά, ιδανικά, θα πρέπει να είναι εξοικειωμένα με τη δουλειά σε ομάδες και να έχουν εμπλακεί ξανά σε δραστηριότητες βιωματικού χαρακτήρα.

Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να έχουν εκτυπωμένα τα συνοδευτικά φυλλάδια εργασιών (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ-ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ) και να έχουν στη διάθεσή τους χαρτί του μέτρου και άλλα χαρτιά (κάνσον, A3, A4 κλπ.) και μαρκαδόρους.

Προαιρετικά, θα μπορούσε να υπάρχει διαθέσιμος υπολογιστής και βιντεοπροβολέας (για την προβολή φωτογραφιών και των μελετών περίπτωσης).

Περιγραφή επτά Εργαστηρίων: Στοχοθεσία των εργαστηρίων, προτεινόμενες δράσεις και υλικό αφόρμησης, επέκτασης, γενίκευσης

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ			
ΣΧΟΛΕΙΟ		ΤΜΗΜΑ.....	ΣΧΟΛ. ΕΤΟΣ:
Θεματική	1. Ενδιαφέρομαι και ενεργώ – Κοινωνική συναίσθηση & Ευθύνη	Υποθεματική	Συμπερίληψη: αλληλοσεβασμός, διαφορετικότητα
ΒΑΘΜΙΔΑ/ΤΑΞΕΙΣ (που προτείνονται)	Ε' - ΣΤ' Δημοτικού		
Τίτλος	Στη δικιά μας τάξη, κάνουμε τη φίλια πράξη		
Δεξιότητες στόχευσης του εργαστηρίου	<p>Δεξιότητες ζωής</p> <p>Δεξιότητες της Κοινωνικής ζωής (Αυτομέριμα, Κοινωνικές Δεξιότητες, Ενσυναίσθηση και ευαισθησία, Πολιτειότητα, Προσαρμοστικότητα, Ανθεκτικότητα, Υπευθυνότητα)</p> <p>Δεξιότητες διαμεσολάβησης και κοινωνικής ενσυναίσθησης (Ενσυναίσθηση και ευαισθησία, διαμεσολάβηση, επίλυση συγκρούσεων, Πολιτειότητα)</p>		
Σύνδεση με τη Βασική Θεματική	<p>Σχολικός εκφοβισμός</p> <p>Λέξεις κλειδιά: σχολικός εκφοβισμός, θύτης, θύμα, παρατηρητής, σεβασμός, φίλια</p>		

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Εργαστήριο/τίτλος	Δραστηριότητες – (ενδεικτικές)
<p>Οι μαθητές/τριες αναμένεται:</p> <p>Να ευαισθητοποιηθούν πάνω στο θέμα του σχολικού εκφοβισμού.</p> <p>Να δεθούν ως ομάδα.</p> <p>Να ενισχυθεί το κλίμα εμπιστοσύνης και ασφάλειας.</p>	<p>1. Ενημέρωση για το πρόγραμμα – Σπάσιμο πάγου – Σύναψη συμβολαίου</p> <p>Διάρκεια: 45΄</p>	<p>1. Γνωριμία με το θέμα Ξεκινάμε δείχνοντας, στον βιντεοπροβολέα, την εικόνα από τον πίνακα του Meyerheim <i>Μαθητές παρακολουθούν ένα αγόρι να κλαίει</i> (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ_εργ. 1ο). Κάνουμε στα παιδιά κάποιες από τις ερωτήσεις που βρίσκονται κάτω από την εικόνα. Τους ενημερώνουμε ότι θα υλοποιήσουμε ένα πρόγραμμα με σκοπό να κατανοήσουμε και να αντιμετωπίσουμε το φαινόμενο του εκφοβισμού στο σχολείο και ότι, στο τέλος, θα παρουσιάσουμε τα αποτελέσματα της δράσης μας (έκθεση ζωγραφικής, θεατρική παράσταση, εφαρμογή όλων αυτών στην καθημερινή σχολική ζωή ή στη συμπεριφορά και στη στάση ζωής τους). Ακολουθεί μια εισαγωγική συζήτηση με τα παιδιά για τον εκφοβισμό και τη βία στο σχολείο, τους ζητάμε να αναφέρουν παραδείγματα και, στο τέλος, να εκφράσουν τις απόψεις τους για το φαινόμενο.</p> <p>2. Σπάσιμο πάγου Η οδηγία είναι «Αλλάζουμε θέσεις όλοι όσοι...» έχουμε κάτι κοινό, π.χ. φοράμε παντελόνι, φοράμε γυαλιά, έχουμε ξανθά μαλλιά, μας αρέσει το ποδόσφαιρο, δε μας αρέσουν τα μαθηματικά κλπ. (<i>Περιγραφή του παιχνιδιού, σελ. 15</i>).</p> <p>3. Σύναψη συμβολαίου Ζητάμε από τα παιδιά να συζητήσουν, να προτείνουν και να καθορίσουν τους κανόνες λειτουργίας της ομάδας. Αφού συμφωνήσει όλη η ομάδα και αποδεχτεί τους κανόνες, τους γράφουμε σε ένα μεγάλο χαρτί. Στη συνέχεια, το κάθε παιδί που συναινεί σηκώνεται και υπογράφει.</p> <p>4. Κλείσιμο: Τα παιδιά, σε κύκλο, αναφέρουν ένα συναίσθημα (βλ. <i>οδηγίες, σελ. 16</i>).</p>

<p>Οι μαθητές/τριες αναμένεται:</p> <p>Να μάθουν πως να αναγνωρίζουν συμπεριφορές εκφοβισμού.</p> <p>Να κατανοήσουν τις διαφορές μεταξύ του εκφοβισμού και άλλων συμπεριφορών.</p> <p>Να εμβαθύνουν την κατανόηση για τις διαφορετικές μορφές σχολικής βίας.</p>	<p>2. Είναι αυτό εκφοβισμός;</p> <p>Διάρκεια: 45'</p>	<p>1. Κάνουμε εισαγωγή στο θέμα του εκφοβισμού με ερωτήσεις όπως:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Τι είναι ο εκφοβισμός; • Ποιοι είναι οι διαφορετικοί τρόποι με τους οποίους οι άνθρωποι εκφοβίζουν; • Γιατί νομίζετε οι άνθρωποι εκφοβίζουν; • Πώς επηρεάζει ο εκφοβισμός τα άτομα στα οποία συμβαίνει; Τα άτομα που εκφοβίζουν; Ολόκληρη την κοινότητα; <p>2. Δίνουμε σε κάθε παιδί ένα κόκκινο και ένα πράσινο φύλλο χαρτιού. Στη συνέχεια, μοιράζουμε στις ομάδες μερικά μικρά σενάρια (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – Μικρά σενάρια). Τα παιδιά θα πρέπει να διαχωρίσουν ποιο από αυτά είναι μια απλή σύγκρουση και ποιο αφορά περιστατικό εκφοβισμού και βίας στο σχολείο και να δικαιολογήσουν την απόφασή τους. Αυτή η δραστηριότητα μπορεί να γίνει ατομικά ή σε μικρές ομάδες των 3-4 μαθητών.</p> <p>Τους λέμε: Εάν νομίζετε ότι είναι εκφοβισμός, κρατήστε το κόκκινο χαρτί. Εάν πιστεύετε ότι δεν είναι εκφοβισμός, κρατήστε το πράσινο χαρτί. Στη συνέχεια, θα συζητήσουμε για κάθε κατάσταση και θα αποφασίσουμε αν είναι.</p> <p>3. Είδη σχολικής βίας/εκφοβισμού</p> <p>Ρωτάμε τα παιδιά αν ξέρουν πόσες μορφές εκφοβισμού ή σχολικής βίας υπάρχουν. Αφού ακούσουμε τις απαντήσεις τους, αναφέρουμε πως η σχολική βία μπορεί να έχει τις εξής μορφές: σωματική, λεκτική, συναισθηματική-ψυχολογική βία, κοινωνικός αποκλεισμός, ηλεκτρονική βία (περισσότερες πληροφορίες σελ. 16). Στη συνέχεια, τους μοιράζουμε το φυλλάδιο <i>Παραδείγματα σχολικής βίας</i> (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ_εργ. 2ο) και τους ζητάμε να γράψουν για κάθε παράδειγμα σε ποια μορφή βίας ανήκει. Στη συνέχεια, ρωτάμε: Τι κοινό έχουν τα παραπάνω περιστατικά;</p> <p>Τέλος, τα παιδιά γράφουν ένα περιστατικό που έτυχε στα ίδια.</p>
--	--	---

<p>Οι μαθητές/τριες αναμένεται:</p> <p>Να κατανοήσουν τα κίνητρα του παιδιού που εκφοβίζει.</p> <p>Να μάθουν να επιλέγουν σωστές μορφές συμπεριφοράς για να εκφράσουν τις επιθυμίες τους.</p>	<p>3. Ο ρόλος του παιδιού που εκφοβίζει</p> <p>Διάρκεια: 45'</p>	<p>1. Ο εαυτός μου και οι άλλοι</p> <p>Σχηματίζουμε σε χαρτί του μέτρου το περίγραμμα του σώματος ενός παιδιού, που αντιπροσωπεύει τον θύτη. Όλα τα παιδιά γράφουν με μαρκαδόρους, λέξεις ή φράσεις που εκφράζουν σκέψεις, συναισθήματα και χαρακτηρισμούς του θύτη για τον εαυτό του – στο εσωτερικό του περιγράμματος – και, αντιστοίχως, σκέψεις που κάνουν οι άλλοι για αυτόν (φίλοι/ες ή μη, παιδιά, γονείς, δάσκαλοι) – στο εξωτερικό του περιγράμματος. Ύστερα η ομάδα συγκεντρώνεται γύρω από το χαρτί, διαβάζει από μέσα της όσα γράφτηκαν και μετά, ένα ένα, διαβάζει φωναχτά τη φράση που του έκανε τη μεγαλύτερη εντύπωση.</p> <p>Κατόπιν, συζητάμε την εικόνα που έχει το παιδί που εκφοβίζει για τον εαυτό του και την εικόνα που έχουν οι άλλοι για αυτό. Πόσο μοιάζουν και πόσο διαφέρουν οι δύο εικόνες και σε τι ακριβώς διαφέρουν; Έχει το παιδί που εκφοβίζει αντιληφθεί τον τρόπο που τον βλέπουν οι άλλοι; Φαίνεται αυτό από τα σχόλια που κάνει το ίδιο για τον εαυτό του; Αν όχι, τι συμπεράσματα βγαίνουν από αυτό;</p> <p>2. Διερεύνηση των κινήτρων της συμπεριφοράς- Ανακριτική καρτέλα:</p> <p>Όποιο παιδί επιθυμεί (ή εμείς) κάθεται σε μία καρτέλα απέναντι από τον κύκλο των συμμετεχόντων. Το παιδί αυτό αντιπροσωπεύει τον θύτη και τα υπόλοιπα μπορούν να τον «ανακρίνουν» σαν να είναι ο εαυτός τους και όχι κάποιος συγκεκριμένος ρόλος. Αυτό θα επιλέξει αν θα απαντήσει και τον τρόπο που θα απαντήσει. Κατόπιν η ομάδα συζητάει αυτό που της έκανε εντύπωση, αν δυσκολεύτηκε στη διατύπωση των ερωτήσεων, ποιες από τις απαντήσεις του παιδιού που εκφοβίζει τη δυσκόλεψαν, αν κατανόησε καλύτερα τη συμπεριφορά του και τι συγκεκριμένα κατάλαβε και τέλος σε ποιες αξίες βασίζεται αυτή η συμπεριφορά (π.χ. η σωματική βία είναι ηθικός τρόπος συμπεριφοράς όταν προστατεύω την αξιοπρέπειά μου από προσβολές;). Στη συζήτηση φροντίζουμε να αναφερόμαστε στις αξίες που βασίζεται η συμπεριφορά, τα συναισθήματα των ηρώων και τις συνέπειες των πράξεών τους.</p>
---	---	---

<p>Οι μαθητές/τριες αναμένεται:</p> <p>Να εμβαθύνουν στους τρόπους αντίδρασης όταν δουν ένα περιστατικό εκφοβισμού.</p> <p>Να μάθουν πώς να αντιμετωπίζουν τον σχολικό εκφοβισμό.</p>	<p>4. Ο ρόλος όσων είναι μπροστά σε ένα περιστατικό εκφοβισμού</p> <p>Διάρκεια: 45'</p>	<p>1. Διερεύνηση επιχειρημάτων-Άγγελοι και Διάβολοι Μοιράζουμε στα παιδιά το <i>Σενάριο κοινωνικού αποκλεισμού και ψυχολογικής βίας</i> (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ_εργ. 4ο).</p> <p>Ένα παιδί στέκεται όρθιο και χρησιμεύει ως μοντέλο. Δεξιά και αριστερά του, εναλλάξ και ακουμπώντας τον ώμο του, τα υπόλοιπα παιδιά στέκονται και λένε από ένα επιχείρημα υπέρ ή κατά της στάσης του θεατή-κοριτσιού του κοινωνικού αποκλεισμού, σαν να είναι τα αγγελάκια και τα διαβολάκια στη σκέψη του, π.χ. «άσε τώρα, δεν θα αφήσω και τις φίλες μου που τις έχω τόσα χρόνια τώρα», «εγώ θα προσπαθήσω να πείσω την παρέα μου να την αποδεχθεί γιατί θέλω να τα έχω καλά με τη συνείδησή μου».</p> <p>2. Σημειώνουμε στις τέσσερις γωνίες της αίθουσας τους αριθμούς από το 1 ως το 4. Τα παιδιά θα πρέπει να μπορούν να κινούνται ελεύθερα από τη μια γωνία στην άλλη. Τους εξηγούμε ότι τώρα θα εξετάσουμε τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους μπορούν οι άνθρωποι να αντιδράσουν σε καταστάσεις εκφοβισμού.</p> <p>α. Θα σας διαβάσω μια περιγραφή εκφοβισμού (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ_Σκηνές εκφοβισμού). Για κάθε περίπτωση υπάρχουν τρεις πιθανές αντιδράσεις. Εσείς μπορείτε να σκεφτείτε μια τέταρτη πιθανή αντίδραση.</p> <p>β. Αφού ακούσετε την περίπτωση και τις αντιδράσεις, πηγαίνετε στη γωνία που αντιπροσωπεύει αυτό που νομίζετε πως θα κάνατε σε αυτή τη περίπτωση. Διαβάζουμε δυνατά μια περίπτωση εκφοβισμού και δίνουμε στα παιδιά χρόνο να επιλέξουν τις αντιδράσεις τους και να πάνε στην αντίστοιχη γωνία της αίθουσας. Αφού όλα πάρουν μια θέση, ρωτάμε μερικά παιδιά από κάθε θέση γιατί έχουν επιλέξει αυτήν την αντίδραση και μερικά από τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά της. Επιτρέπουμε στα παιδιά που επιλέγουν την ανοιχτή γωνία να εξηγήσουν το πώς θα αντιδρούσαν. Αφού τα παιδιά αντιδράσουν για πέντε με έξι σκηνές εκφοβισμού, ρωτάμε πώς ένιωσαν με την άσκηση, αν δυσκολεύτηκαν, αν έχουν βρεθεί σε παρόμοια θέση κλπ. (περισσότερες ερωτήσεις στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ).</p>
---	--	---

<p>Οι μαθητές/τριες αναμένεται: Να αναγνωρίσουν την αξία της φιλίας. Να μπορούν να μπαίνουν στη θέση του άλλου. Να βελτιώσουν τις μεταξύ τους σχέσεις.</p>	<p>5. Η φιλία ως ασπίδα στον εκφοβισμό και τη σχολική βία</p> <p>Διάρκεια: 45'</p>	<p>1. Ρωτάμε τα παιδιά (Πληροφορίες σελ 17): Πώς μπορούμε να βρούμε τον μαθητή που συχνά πέφτει «θύμα» βίαιης συμπεριφοράς; Καταγράφουμε σε χαρτόνι τις απαντήσεις των παιδιών εστιάζοντας στην ανάπτυξη της φιλίας μεταξύ τους, η οποία μπορεί να συμβάλλει στην αποτροπή του εκφοβισμού, καθώς αυτοί/ες που εκφοβίζουν είναι λιγότερο πιθανό να διαλέξουν παιδιά με τα οποία είναι φίλοι και τα παιδιά που εκφοβίζονται μπορούν να βρουν φίλους που θα τα υποστηρίξουν.</p> <p>2. Δημιουργούμε μια λίστα φιλικών πράξεων που μπορούν να κάνουν τα παιδιά μεταξύ τους, με καταιγισμό ιδεών, κάνοντας ερωτήσεις όπως: Ποιος είναι οι ιδιότητες ενός καλού φίλου; Τι κάνει ένας καλός φίλος; Τα παιδιά αναμένεται να απαντήσουν: ένας καλός φίλος είναι ευγενικός, χαμογελάει, δείχνει σεβασμό, βοηθάει, δε βρίζει, δε λέει λόγια που πληγώνουν, δείχνει ενδιαφέρον, εμπιστοσύνη, περνούν ευχάριστο χρόνο μαζί, γελάνε, επιλύουν τους συγκρούσεις και τις διαφωνίες τους δίκαια κλπ.</p> <p>3. Δίνουμε μια λωρίδα χαρτιού και λέμε στα παιδιά να γράψουν πότε κάποιος/α ενήργησε σαν καλός/ή φίλος/η γι' αυτά (αυτό μπορεί να γίνει και στη διάρκεια κι άλλων ημερών π.χ. για μια βδομάδα ή ένα μήνα, ώστε να μαζέψουμε πολλές λωρίδες χαρτιού). Δε χρειάζεται να βάλουν το όνομά τους στο χαρτί.</p> <p>Θα συζητήσουμε όλα τα φιλικά πράγματα που έκαναν τα παιδιά κατά τη διάρκεια της ημέρας και μετά θα συνδέσουμε τις λωρίδες για να φτιάξουμε μια αλυσίδα φιλίας ως υπενθύμιση πόσο φιλικοί μπορούμε να είμαστε ο ένας προς τον άλλο για να διατηρούμε την τάξη μας ασφαλή.</p>
---	---	--

<p>Οι μαθητές/τριες αναμένεται:</p> <p>Να αναστοχαστούν πάνω στο τι μπορούν να κάνουν ώστε να προλάβουν περιστατικά εκφοβισμού στο σχολείο τους.</p> <p>Να αναλάβουν δράση ώστε να ευαισθητοποιήσουν τους/τις συμμαθητές/τριές τους.</p>	<p>6. Αναλαμβάνω δράση</p> <p>Διάρκεια: 45΄</p>	<p>Τα παιδιά με την τεχνική Think tac toe επιλέγουν μία από τις δραστηριότητες του πίνακα (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ_Παίζω τρίλιζα).</p> <p>Κάθε παιδί επιλέγει 3 τετράγωνα που προσδιορίζουν μία εργασία που σχετίζεται με την θεματική μας και δεσμεύεται να υλοποιήσει τις δραστηριότητες που αντιπροσωπεύουν. Οι επιλογές τους θα πρέπει να σχηματίζουν ευθεία.</p> <p>Οι δραστηριότητες μπορεί να είναι σχεδιασμένες ώστε να ανταποκρίνονται στους διαφορετικούς τύπους νοημοσύνης των παιδιών. Π.χ. Γλωσσική (γραπτά κείμενα), Λογική – Μαθηματική (Έρευνα, ερωτηματολόγιο), Οπτική (δημιουργία αφίσας, κόμικ κλπ.), Κινησθητική (παίξιμο θεατρικού, χορογραφία κλπ.), Μουσική (δημιουργία τραγουδιού).</p> <p>Επειδή είναι δύσκολο να γίνουν όλες σε μία ώρα, μπορούν να συνεχιστούν στη διάρκεια άλλων μαθημάτων, σε συνεργασία με άλλες ειδικότητες, να ξεκινήσουν σε προηγούμενα εργαστήρια ή ως εργασία για το σπίτι.</p> <p>Οι εργασίες τους θα μπουν στο portfolio.</p>
<p>Οι μαθητές/τριες αναμένεται:</p> <p>Να σκεφτούν και να συζητήσουν για την εμπειρία τους στο πρόγραμμα.</p> <p>Να δεσμευτούν στην ανάληψη δράσης.</p>	<p>7. Αναστοχασμός – Ανατροφοδότηση</p> <p>Διάρκεια: 45΄</p>	<p>1. Κάνουμε μια εισαγωγή λέγοντας ότι σήμερα είναι η τελευταία συνάντηση και έτσι ολοκληρώνεται ο κύκλος των Εργαστηρίων. Το Εργαστήριο αυτό περιλαμβάνει την αξιολόγηση της δουλειάς που έγινε σε όλες τις συναντήσεις.</p> <p>Εξηγούμε ότι αξιολόγηση δε σημαίνει προσωπική κριτική αλλά εκτίμηση του τρόπου που δουλέψαμε, του τι κατανοήσαμε, τι ήταν αυτό που μας άρεσε, τι ήταν αυτό που δε μας άρεσε, τι μας δυσκόλεψε, πώς νιώσαμε σε όλη αυτή τη διαδικασία που δεν ήταν ακριβώς μάθημα, αλλά είχε συγκεκριμένους στόχους και δέσμευση.</p>

		<p>2. Ζητάμε να ζωγραφίσουν μια διαδρομή ενός τρένου με 7 σταθμούς, δηλαδή όσα και τα Εργαστήρια. Σε κάθε σταθμό οι μαθητές θα σχηματίσουν ένα ορθογώνιο μέσα στο οποίο κάθε παιδί θα γράψει λέξεις ή εικόνες που να περιγράφουν την προσωπική του διαδρομή στο τρένο των Εργαστηρίων. Στο τέλος, το καθένα παρουσιάζει τη δουλειά του, έχοντας δώσει έναν τίτλο σε αυτήν (για το portfolio).</p> <p>3. Στο κλείσιμο του εργαστηρίου τα παιδιά υπογράφουν συμβόλαιο (μπαίνει στο portfolio) με το οποίο δεσμεύονται να μην εμπλέκονται οι ίδιοι σε περιστατικά εκφοβισμού και να μην μένουν απλοί παρατηρητές. Συμπληρώνουν το φυλλάδιο αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης και το φυλλάδιο συναισθημάτων (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ).</p>
--	--	---

Εκπαιδευτικό Υλικό/ Συνδέσεις/

1. Compasito: Μικρή πυξίδα. Εγχειρίδιο εκπαίδευσης στα Ανθρώπινα δικαιώματα για παιδιά
2. Καραβόλτσου, Α. (2013). Συνοπτικό εγχειρίδιο αντιμετώπισης σχολικού εκφοβισμού.
3. Δραστηριότητες στην τάξη για την πρόληψη του εκφοβισμού και της βίας μεταξύ των μαθητών. Εγχειρίδιο εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
4. Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου: Οδηγός Διαχείρισης Περιστατικών Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού (2015)
5. Τεχνική Tic tac toe
6. Φάκελος υλικού για μαθητές (Δημοτικό Σχολείο)
7. Συνταγολόγιο για εκπαιδευτικούς και συντονιστές ομάδων

Φορείς και άλλες συνεργασίες που θα εμπλουτίσουν το πρόγραμμά μας

Κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου, ΚΕΘΕΑ, ΚΕΣΥ, Χαμόγελο του Παιδιού, πρόσκληση ψυχολόγου στο σχολείο.

Αξιολόγηση Προγράμματος - Συνολική αποτίμηση & αναστοχασμός πάνω στην υλοποίηση - Εκδηλώσεις διάχυσης

Με την αξιολόγηση θα δούμε τον βαθμό καλλιέργειας των στόχων που θέσαμε στο πρόγραμμα αλλά και των δεξιοτήτων ζωής. Αξιολόγηση γίνεται τόσο κατά τη διάρκεια των εργαστηρίων (διαμορφωτική), ώστε να αναπροσαρμόσουμε ανάλογα τις δραστηριότητες, όσο και στο τέλος του προγράμματος (συνολική). Η τελική αξιολόγηση θα έχει ως κριτήριο τα συναισθήματα των παιδιών, την αλλαγή των στάσεων τους, την εμφάνιση επιθυμητών μορφών συμπεριφοράς και τη δέσμευσή τους να αναλάβουν δράσεις για να ευαισθητοποιήσουν τους συμμαθητές/τριες των άλλων τάξεων.

Η διάχυση των παραγόμενων του προγράμματος και η παρουσίαση των αποτελεσμάτων θα γίνει με τον διαμοιρασμό ενημερωτικών φυλλαδίων, τη δημιουργία αφισών με τρόπους επίλυσης του προβλήματος, τη διεξαγωγή έρευνας και την παρουσίαση των συμπερασμάτων, τη συγγραφή άρθρων για το ιστολόγιο του σχολείου, τη δημιουργία παρουσιάσεων ή το παίξιμο μικρών θεατρικών παραστάσεων, σε μία εκδήλωση, στο τέλος της σχολικής χρονιάς.

Σημειώσεις:

1. Στη διάρκεια των εργαστηρίων καλό είναι να αποφεύγονται οι όροι θύτης, θύμα, καθώς η χρήση τους δημιουργεί «ταμπέλες», στιγματίζει και επηρεάζει την αυτοεικόνα των ατόμων και να αντικατασταθούν με όρους όπως: μαθητής που ασκεί εκφοβισμό και μαθητής που δέχεται εκφοβισμό ή εμπλεκόμενοι σε περιστατικά βίας και εκφοβισμού.
2. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να δημιουργήσουν για κάθε εργαστήριο φυλλάδια αυτοαξιολόγησης/ετεροαξιολόγησης κάθε μαθητή/τριας, τα οποία θα μπαίνουν στον φάκελο (portfolio).

Υποδειγματικό Υλικό - Δειγματικά Φύλλα εργασίας - Περιγραφή εργαστηρίων & δράσεων

Εργαστήριο 1ο

Περιγραφή δραστηριότητας *Σπάσιμο πάγου*

Ζητάμε από τα παιδιά να σχηματίσουν με τις καρτέκλες τους έναν κύκλο. Εμείς παραμένουμε εκτός κύκλου.

Ξεκινάμε το παιχνίδι, ζητώντας τους να αλλάξουν θέσεις μεταξύ τους «μόνο όσοι φορούν, π.χ., τζιν παντελόνι». Ο όρος του παιχνιδιού είναι ότι κανένας δεν πρέπει να καθίσει στη θέση όπου ήταν πριν. Συνεχίσουμε ζητώντας να αλλάξουν θέση «όσοι φορούν γυαλιά», «όσοι έχουν ξανθά μαλλιά», «όσοι αντιπαθούν τα μαθηματικά», «όσοι γεννήθηκαν στην Αθήνα» κλπ.

Μετά από λίγο αφαιρούμε από τον κύκλο μία καρτέκλα. Κάποιο παιδί θα μείνει όρθιο στο κέντρο του κύκλου και αυτό θα συνεχίσει το παιχνίδι, προσπαθώντας με τις οδηγίες του να σηκώσει τους άλλους ώστε να καθίσει αυτό. Αφού παίξουμε το παιχνίδι κάμποση ώρα βάζουμε πίσω την καρτέκλα που λείπει και ζητάμε από τα παιδιά να καθίσουν.

Ανοίγουμε συζήτηση, ρωτώντας: Ποια είναι τα κοινά χαρακτηριστικά της ομάδας μας; Π.χ., σε ποια οδηγία σηκώθηκαν όλοι; Σε τι μπορεί να μοιάζουν οι άνθρωποι; Ποια είναι τα θετικά στοιχεία στο να έχουμε κοινά χαρακτηριστικά; Υπάρχουν αρνητικά στο να έχουμε μόνο κοινά χαρακτηριστικά; Τι είδους διαφορές μπορεί να έχουν οι άνθρωποι μεταξύ τους; (σωματικά χαρακτηριστικά, γλώσσα, ηλικία, φύλο κλπ.). Πρόκειται πάντα για διαφορές που φαίνονται; Π.χ., οι απόψεις, τα συναισθήματα κλπ. δε φαίνονται. Πώς αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι συνήθως τη διαφορετικότητα; (Μας φοβίζει; Μας θυμώνει;).

Εναλλακτικές δραστηριότητες για σπάσιμο του πάγου και για χωρισμό ομάδων

Σπάσιμο πάγου

A. Η ομάδα χωρίζεται σε ζευγάρια. Τα δύο άτομα που αποτελούν ζευγάρι κάθονται αντικριστά. Ο ένας κάνει κινήσεις που αναπαριστούν μια δραστηριότητα, καθημερινή στιγμή ή συναισθήματα, ενώ ο άλλος τις μιμείται σαν “καθρέφτης”. Π.χ. είμαστε αγουροξυπνημένοι, έχουμε αποτύχει σε κάποιο διαγώνισμα, ετοιμαζόμαστε για ραντεβού.

Δίνουμε σε κάθε παιδί ένα αντίγραφο του παρακάτω καταλόγου. Τα παιδιά ψάχνουν να βρουν κάποιο άλλο που ταιριάζει σε μια από τις καταστάσεις του καταλόγου (θα τον διαμορφώσετε σε λίστα), γράφουν το όνομά του δίπλα στο αντίστοιχο χαρακτηριστικό και προχωρούν στο επόμενο. Ο κατάλογος μπορεί να είναι ο εξής: Βρείτε κάποιον που...

1. Έχει το ίδιο χρώμα μάτια με εσάς 2. Έχει γεννηθεί τον ίδιο μήνα με εσάς 3. Γράφει με το ίδιο χέρι που γράφετε και εσείς 4. Έχει κατοικίδιο 5. Αθλείται 6. Του/της αρέσει να παίζει σκάκι 7. Φοράει το ίδιο χρώμα κάλτσες με εσάς 8. Το όνομά του/της έχει τον ίδιο αριθμό γραμμάτων με το δικό σας 9. Του/της αρέσει ο χορός 10. Του/της αρέσει η σοκολάτα 11. Ζει κοντά στη θάλασσα 12. Του/της αρέσουν τα ταξίδια 13. Παίζει κάποιο μουσικό όργανο 14. Του/της αρέσει το βουνό 15. Διαβάζει εξωσχολικά βιβλία.

Β. «Αγγίξτε κάτι μπλε» (ή κάποιο άλλο χρώμα ή αντικείμενο). Τα παιδιά πρέπει να αγγίξουν κάτι μπλε σε κάποιο άλλο μέλος, στο χέρι του, στο πρόσωπό του κλπ. Συνεχίζει με εντολές όπως: «Αγγίξτε ένα βραχιόλι, αγγίξτε ένα μαύρο παπούτσι...», οι οποίες εξασφαλίζουν φυσική επαφή.

Γ. Επειδή τα παιδιά, παρόλο που είναι χρόνια στην ίδια τάξη, δεν γνωρίζονται καλά μεταξύ τους, ενθαρρύνουμε την, εις βάθος, γνωριμία με την παρακάτω δραστηριότητα. Αν τα παιδιά γνωρίσουν καλύτερα ο ένας τον άλλον και δεθούν μεταξύ τους, μειώνονται οι πιθανότητες να εκφοβίσουν ή να ασκήσουν οποιαδήποτε μορφή βίας, το ένα στο άλλο.

Χωρίζουμε την τάξη σε ζευγάρια, τα οποία βρίσκουν ένα χώρο όπου μπορούν να συζητήσουν. Για πέντε λεπτά μιλάει ο ένας στον άλλο για τον εαυτό του. Στη συνέχεια ο καθένας προσπαθεί να θυμηθεί όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες για το συνομιλητή του και να τον συστήσει στην ολομέλεια που ακολουθεί.

Χωρισμός ομάδων: Οι σπάγκοι

Τα παιδιά κάθονται σε κύκλο. Στο έδαφος, στο κέντρο του κύκλου, σκορπάμε κομμάτια σπάγκου, τόσα όσα τα παιδιά. Τα κομμάτια του σπάγκου είναι κομμένα σε διαφορετικά μήκη. Η ποικιλία του μήκους είναι ανάλογη με τον αριθμό των παιδιών που θέλουμε να έχει κάθε ομάδα. Για παράδειγμα αν η τάξη έχει 15 παιδιά και θέλουμε τρεις πενταμελείς ομάδες, κόβουμε πέντε κομμάτια σπάγκου με μήκος 10 εκ, πέντε με μήκος 15 εκ και πέντε με μήκος 20 εκ. Κάθε μέλος διαλέγει ένα σπάγκο και ψάχνει να βρει τους υπόλοιπους που κρατούν σπάγκο που έχει το ίδιο μήκος με το δικό τους.

Κλείσιμο

Στο τέλος κάθε εργαστηρίου ζητάμε από τα παιδιά να το αξιολογήσουν. Ρωτάμε: Τι σας άρεσε περισσότερο από αυτά που κάναμε σήμερα, τι δε σας άρεσε ή τι σας δυσκόλεψε; Εκφράζουμε κι εμείς τη δική μας άποψη, σκέψη, συναίσθημα. Εναλλακτικά, σε κύκλο αναφέρουν ένα συναίσθημα.

Εργαστήριο 2ο

Μορφές βίας

Σωματική Βία: Συμβαίνει όταν ένας μαθητής επιτίθεται και χτυπά με χέρια ή/και πόδια έναν άλλον συμμαθητή του.

Λεκτική Βία: Συμβαίνει όταν ένας μαθητής επιτίθεται φωνάζοντας, βρίζοντας και προσβάλλοντας έναν άλλον συμμαθητή του.

Συναισθηματική/Ψυχολογική Βία: Στην περίπτωση αυτή, ένας μαθητής λέει ψέματα και κουτσομπολεύει κάποιον συμμαθητή του, με σκοπό να τον κάνει να αισθανθεί άσχημα ή να μην τον κάνουν παρέα οι άλλοι συμμαθητές του.

Κοινωνικός Αποκλεισμός: Στην περίπτωση αυτή, ένας μαθητής βγάζει από την παρέα έναν συμμαθητή του συχνά λέγοντάς του: «Δεν σε έχω φίλο». Μπορεί να λέει και ψέματα ή να κάνει κουτσομπολιά, για να πετύχει τον σκοπό του.

Ηλεκτρονική Βία: Στην περίπτωση αυτή, ο μαθητής χρησιμοποιεί ένα κινητό τηλέφωνο ή κάποιο site όπως το Facebook και κάνει ανώνυμα τηλέφωνα, ή αφήνει μηνύματα, ή γράφει κουτσομπολιά για κάποιον συμμαθητή του, με σκοπό να τον φέρει σε δύσκολη θέση.

Εργαστήριο 5ο

Πώς μπορούμε να βρούμε τον μαθητή που συχνά εκφοβίζεται; Μπορεί να είναι ο συμμαθητής του διπλανού θρανίου εκείνο το λιγομίλητο και απόμακρο παιδί που μόλις ήρθε με μετεγγραφή από άλλο σχολείο και δεν έχει ακόμα εγκλιματιστεί στον νέο σχολικό χώρο. Ο μαθητής που είναι σιωπηρός, που περνάει απαρατήρητος, σχεδόν αόρατος.

Μπορεί να μεταφέρει ενδο-οικογενειακά προβλήματα και συγκρούσεις στο σχολείο. Ίσως να μην μπορεί να τις εξωτερικεύσει, να μιλήσει σε κάποιον συμμαθητή του ή στη δασκάλα ή τον δάσκαλό του και για τον λόγο αυτόν να είναι αμίλητος, απόμακρος και να γίνεται στόχος πιο εύκολα από τους υπόλοιπους συμμαθητές του (περισσότερα στο Φάκελος υλικού για μαθητές, σελ 29).

Ενδεικτικές δραστηριότητες για την περιγραφική αξιολόγηση

Το πρώτο εργαλείο περιγραφικής αξιολόγησης που θα αξιοποιηθεί είναι η καταγραφή σε ημερολόγιο των καθημερινών παρατηρήσεων των εκπαιδευτικών, και των βασικών σημείων από τις συζητήσεις με τα παιδιά. Αυτό θα βοηθήσει τους/τις εκπαιδευτικούς να επισημαίνουν την αλληλεπίδραση των παιδιών στην ομάδα αλλά και την αλληλεπίδραση τους με το περιεχόμενο της μάθησης.

Άλλα εργαλεία είναι τα φύλλα αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης και ο φάκελος επιτευγμάτων (portfolio) που θα περιλαμβάνει τα έργα των παιδιών και τα φυλλάδια εργασιών του παραρτήματος.

Φύλλα περιγραφικής αυτο-αξιολόγησης

ΦΥΛΛΑΔΙΟ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

ΚΡΙΤΗΡΙΑ	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ
Μπορώ να αναγνωρίσω μια συμπεριφορά εκφοβισμού.				
Έχω κατανοήσει τη διαφορά μεταξύ του εκφοβισμού και άλλων συμπεριφορών.				
Μπορώ να διακρίνω τις διαφορετικές μορφές εκφοβισμού.				
Έχω κατανοήσει γιατί ένα παιδί μπορεί να εκφοβίζει.				
Ξέρω τι πρέπει να κάνω αν ένα παιδί με εκφοβίσει.				
Ξέρω τι πρέπει να κάνω αν δω ένα άλλο παιδί να εκφοβίζεται.				
Ζητάω αυτό που θέλω με τον σωστό τρόπο.				
Έχω κατανοήσει την αξία της φιλίας.				
Είμαι ένας/μία καλός/η φίλος/η για τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές μου.				
Είμαι ευγενικός/η με τα άλλα άτομα και σέβομαι τις επιθυμίες τους.				

ΦΥΛΛΑΔΙΟ ΕΤΕΡΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

ΚΡΙΤΗΡΙΑ	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ
Ο/Η... μπορεί να αναγνωρίσει μια συμπεριφορά εκφοβισμού.				
Ο/Η... έχει κατανοήσει τη διαφορά μεταξύ του εκφοβισμού και άλλων συμπεριφορών.				
Ο/Η... μπορώ να διακρίνει τις διαφορετικές μορφές εκφοβισμού.				
Ο/Η... έχει κατανοήσει γιατί ένα παιδί μπορεί να εκφοβίζει.				
Ο/Η... ξέρει τι πρέπει να κάνει αν ένα παιδί τον/την εκφοβίσει.				
Ο/Η... ξέρει τι πρέπει να κάνει αν δει ένα άλλο παιδί να εκφοβίζεται.				
Ο/Η... ζητάει αυτό που θέλει με τον σωστό τρόπο.				
Ο/Η... έχει κατανοήσει την αξία της φιλίας.				
Ο/Η... είναι ένας καλός/η φίλος/η για τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές του/της.				
Ο/Η... είναι ευγενικός/η με τα άλλα άτομα και σέβεται τις επιθυμίες τους.				

Περιγραφή ενδεικτικών δραστηριοτήτων για το portfolio μαθητή/-τριας

Ο φάκελος επιτευγμάτων του/της μαθητή/τριας (portfolio), θα εμπλουτιστεί με τα παραγόμενα του βου εργαστηρίου (τεχνική tic tac toe), τα φυλλάδια εργασιών (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ), την κατασκευή της προσωπικής διαδρομής του τρένου των εργαστηρίων (7ο εργαστήριο), το φυλλάδιο συναισθημάτων, το τελικό συμβόλαιο και τα φύλλα αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΟ

ΥΛΙΚΟ

Εργαστήριο 1ο

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1η

Παρατηρήστε με προσοχή τον παραπάνω πίνακα.

Τι βλέπετε στην εικόνα;

Τι συμβαίνει εδώ;

Τι σας κάνει εντύπωση σε αυτό το έργο;

Γιατί νομίζετε κλαίει ο μαθητής;

Τι θα ρωτούσατε τον ζωγράφο γι' αυτόν τον πίνακα;

Τι πιστεύετε πως θέλει να μας πει;

Τι συναισθήματα σας προκαλεί; Θα θέλατε να είσαστε εκεί;

Αν ήσασταν εκεί, τι θα του λέγατε;

Ο ζωγράφος έφτιαξε τον πίνακα το 1881.

Πιστεύετε ότι, σήμερα, συναντάμε τέτοιες εικόνες;

Εργαστήριο 2ο

Μικρά σενάρια

1. Κάθε μέρα, βλέπετε ένα παιδί στο διάλειμμα να παίρνει το φαγητό του φίλου σας. Ο φίλος σας δεν του λέει τίποτα γιατί φοβάται.
2. Ο Μπάμπης καθημερινά περιμένει τον Αναστάση έξω από το σχολείο, τον ακολουθεί έως το σπίτι, τον βρίζει και τον τρομοκρατεί.
3. Η Ελένη κυνηγάει τον Αντώνη με μια αράχνη την οποία έβαλε σε ένα δοχείο. Δεν αντιλαμβάνεται ότι ο Αντώνης φοβάται.
4. Η Μαρία και η Λουκία δεν άφησαν τη Στέλλα να παίξει σήμερα μαζί τους γιατί έπαιξε με κάποιο άλλο παιδί χθες το απόγευμα.
5. Η Αντιγόνη έβρισε την αδερφή της επειδή πήρε κάτι δικό της χωρίς να τη ρωτήσει. Αργότερα της ζήτησε συγγνώμη.
6. Η Ζωή δε συμπαθεί καθόλου την Ελένη και της πέταξε την τσάντα στην οροφή του σχολείου. Επίσης, την απειλεί ότι αν το πει σε οποιονδήποτε, θα το αναφέρει στον αδερφό της και θα τη δειρεί.
7. Ο Νίκος δανείστηκε το μολύβι της Δέσποινας, αλλά το έχασε.
8. Η Ελένη κυνηγάει τον Αντώνη με μια αράχνη την οποία έβαλε σε ένα δοχείο. Δεν αντιλαμβάνεται ότι ο Αντώνης φοβάται.
9. Ο Γιώργος και ο Σπύρος παίζουν ποδόσφαιρο. Ο Γιώργος κλοτσά την μπάλα πολύ δυνατά, χτυπάει στο δοκάρι και μετά η μπάλα πέφτει με δύναμη στο κεφάλι του Μάριου.
10. Η Ευθυμία και η αδερφή της τσακώνονται συνέχεια για τα ρούχα. Η μαμά τους δεν μπορεί να τις ακούει και τους λέει να τα βρουν και να πάψουν να μαλώνουν.
11. Η Άννα πολύ συχνά κάθεται πίσω από τη Μαίρη και της ρίχνει χαρτάκια γιατί της αρέσει να βλέπει τη Μαίρη να ενοχλείται.
12. Ο Αλέκος πειράζει τον Θέμη, επειδή έχει πρόβλημα στην ανάγνωση. Κάθε φορά που διαβάζει δυνατά, γελάει και τον κοροϊδεύει.

Εργαστήριο 2ο

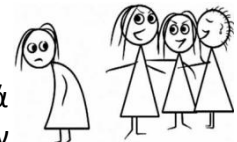
Παραδείγματα σχολικής βίας

Πρώτο παράδειγμα: Στο προαύλιο κάποιου σχολείου μια παρέα συμμαθητών της ΣΤ΄ τάξης σπρώχνει, ρίχνει στο έδαφος και συνεχίζει να κλωτσάει έναν μαθητή της Γ΄ τάξης. Τριγύρω, άλλοι μαθητές παρακολουθούν αμήχανοι το συμβάν, ενώ δε λείπουν και μερικοί που επιδοκιμάζουν την πράξη αυτή.

Δεύτερο παράδειγμα: Στο μάθημα των Αγγλικών, ο Γ., ένας καλός μαθητής που κάθεται στο πρώτο θρανίο, ενώ απαντάει σε ερώτηση του καθηγητή του, δέχεται μια «σαΐτα» στην πλάτη του που γράφει «είμαι χαζός». Οι συμμαθητές του στα πίσω θρανία γελούν.

Τρίτο παράδειγμα: Η Ε. και η Α. είναι πολύ καλές φίλες και τώρα πηγαίνουν στη Δ΄ τάξη. Η Τ. είναι μια μαθήτριά που ήρθε φέτος. Δεν είναι από την Ελλάδα και οι δύο συμμαθήτριάς δεν την παίζουν στα διαλείμματα και της λένε ότι δεν την έχουν φίλη τους.

Τέταρτο παράδειγμα: Ο Γ. είναι μαθητής της Α΄ τάξης, έρχεται συχνά αργοπορημένος στην τάξη και γι' αυτό οι συμμαθητές του τον κοροϊδεύουν λέγοντας στην υπόλοιπη τάξη «Ο Γ. είναι υπναράς». Ο Γ. είναι ένα συνεσταλμένο παιδί και η συμπεριφορά των συμμαθητών του τον κάνει να κλείνεται περισσότερο στον εαυτό του. Δεν το λέει στη δασκάλα του, ούτε στους γονείς του και διαρκώς η επίδοσή του χειροτερεύει.

Πέμπτο παράδειγμα: Η Μ. δε διαβάζει πολύ καλά αν και πάει στη Δευτέρα τάξη του Δημοτικού. Οι άλλοι συμμαθητές της την κοροϊδεύουν. Η ίδια είναι ένα δυναμικό κορίτσι οπότε και συχνά βρίσκεται στο κέντρο διαφόρων διαπληκτισμών. Εξαιτίας της συμπεριφοράς των συμμαθητών της, κάνει παρέα με μαθητές της ΣΤ΄ τάξης και δεν έχει ενταχθεί στην ομάδα των συνομηλίκων της.

Έκτο παράδειγμα: Η Γ. είναι ένα παιδί που οι γονείς της δεν ζουν πλέον μαζί. Η μαμά της τη φέρνει κάθε πρωί στο σχολείο και την προσέχει πολύ. Οι συμμαθητές της δε γνωρίζουν το γεγονός. Μια μέρα είπε σε μία συμμαθήτριά της ότι θα πάει το Σαββατοκύριακο να μείνει με τον μπαμπά της. Η συμμαθήτριά της παραξενεύτηκε. Όταν το έμαθε η τάξη κάποιοι μαθητές άρχισαν να την κοροϊδεύουν και να της λένε: «Ο μπαμπάς δε σε αγαπάει και έφυγε», «Δεν είσαι καλή μαθήτριά και σε άφησε ο μπαμπάς σου». Η Γ. στενοχωριέται και συχνά βάζει τα κλάματα.

Έβδομο παράδειγμα: Στο διάλειμμα μια ομάδα κοριτσιών γελάνε σε βάρος μιας συμμαθήτριάς τους, της Μ. Η Μ. δεν φοράει τα ίδια επώνυμα ρούχα όπως οι άλλες μαθήτριάς και έχει πρόβλημα με το βάρος της. Οι συμμαθήτριάς της γελάνε και λένε

αστεία σε βάρος της, ενώ δεν την αφήνουν να κάνει παρέα μαζί τους. Η Μ. νιώθει μόνη χωρίς φίλους στο σχολείο.

Όγδοο παράδειγμα: Ο Χ. είναι μαθητής της Δ' τάξης και οι συμμαθητές του δεν τον παίζουν στο διάλειμμα, διότι κέρδισε την ώρα της Γυμναστικής. Ο Χ., που έχει τον αδερφό του τον Δ. στη ΣΤ' τάξη, βάζει τον Δ. και τους φίλους του να περιμένουν τους συμμαθητές του Χ. στην ώρα του ολοήμερου και αρχίζουν να τους χτυπούν.

Ένατο παράδειγμα: Η Ε. είναι μια μαθήτρια ΣΤ' τάξης και έχει δημιουργήσει προφίλ σε μια ομάδα κοινωνικής δικτύωσης. Κάποιοι συμμαθητές της έχουν και αυτοί προφίλ και μπαίνουν και γράφουν σχόλια όπου την κοροϊδεύουν στο διαδίκτυο. Η Ε. είναι στενοχωρημένη και από τη μία δεν μιλάει με τους συμμαθητές της ενώ από την άλλη έχει αρχίσει και μιλάει με άγνωστα πρόσωπα που της μιλούν στο διαδίκτυο.

Δέκατο παράδειγμα: Ο Μ. έχει ξεκινήσει πολεμικές τέχνες και θέλει να δείξει στους συμμαθητές του πόσο καλός έχει γίνει. Διαλέγει τον Σ., έναν μικρόσωμο συμμαθητή του, που είναι ο καλύτερος μαθητής της τάξης και αρχίζει να τον χτυπά λίγο πριν μπουν για το μάθημα. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα ο Σ. να μπαίνει στην τάξη κλαίγοντας, οι άλλοι συμμαθητές τους, που είναι φίλοι του Μ., τον κοροϊδεύουν, ενώ άλλοι τρέχουν να το πουν στον δάσκαλό τους.

Φύλλο Εργασίας 1

Ερώτηση 1η: Μπορείς να αναγνωρίσεις σε κάθε ένα από τα παραπάνω παραδείγματα τις μορφές της βίας;

Παράδειγμα 1: .....

Παράδειγμα 2: .....

Παράδειγμα 3: .....

Παράδειγμα 4: .....

Παράδειγμα 5: .....

Παράδειγμα 6: .....

Παράδειγμα 7: .....

Παράδειγμα 8: .....

Παράδειγμα 9: .....

Παράδειγμα 10: .....

Ερώτηση 2η: Σου έχει τύχει ποτέ κάποιο περιστατικό όπως στα παραδείγματα στο οποίο συμμετείχες ή είδες τους τελευταίους έξι μήνες;

.....
.....
.....
.....

Εργαστήριο 4ο

Σενάριο κοινωνικού αποκλεισμού και ψυχολογικής βίας

‘Είσαι ένα κορίτσι που ανήκεις στην παρέα των δημοφιλών κοριτσιών του σχολείου. Μία νέα μαθήτρια στο σχολείο προσπαθεί να μπει στην παρέα σας, αλλά οι φίλες σου δεν την αποδέχονται, τη σχολιάζουν ως κακοντυμένη, «φτωχιά» και «βούρλο»-κακή μαθήτρια. Στην πρότασή σου να την κάνετε παρέα γιατί έχει καλό χαρακτήρα, αντιδρούν αρνητικά και εν τέλει σου λένε «διάλεξε: ή αυτή ή εμείς».

ΣΚΗΝΕΣ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

Οι φίλοι σου αρχίζουν να σε φωνάζουν με διάφορα επίθετα, στέλνοντάς σου άσχημα μηνύματα στο κινητό και αναγκάζοντας σε να τους δώσεις πράγματα. Δε νιώθεις καλά όταν αυτά τα πράγματα συμβαίνουν. Τι πρέπει να κάνεις;

1. Τίποτα. Πρέπει να έχεις κάνει κάτι λάθος για να σου συμπεριφέρονται έτσι οι φίλοι σου.
2. Αρχίζεις και εσύ να τους φωνάζεις με διάφορα επίθετα απειλώντας τους.
3. Μιλάς στους γονείς σου ή στον/στην εκπαιδευτικό σου και τους λες το τι συμβαίνει.
4. Κάτι άλλο (Ανοιχτή γωνία)

Μια ομάδα παιδιών μέσα στην τάξη σου διαδίδουν φήμες για εσένα που σε πληγώνουν, στέλνοντας σε διάφορα άτομα μηνύματα. Τώρα πολλά παιδιά δε σε παίζουν και δε σου μιλούν. Ακόμη και οι φίλοι σου έχουν αρχίσει να σκέφτονται ότι μπορεί οι φήμες να είναι αληθινές. Τι κάνεις;

1. Τίποτα. Κανείς δεν θα σε πιστέψει αν όλοι πιστεύουν ότι οι φήμες είναι αληθινές.
2. Αρχίζεις και εσύ να διαδίδεις άσχημες φήμες για άλλα παιδιά.
3. Λες σε όλους ότι οι φήμες είναι αναληθείς.
4. Κάτι άλλο (Ανοιχτή γωνία)

Η μεγάλη σου αδελφή ή ο μεγάλος σου αδελφός συνεχίζει να σε κτυπά και να σε κλωτσά όταν δεν βλέπει κανείς και σου λέει πως αν το πεις σε οποιονδήποτε θα σε πληγώσει περισσότερο. Τι κάνεις;

1. Λες στους γονείς σου ή στους καθηγητές σου το τι συμβαίνει.
2. Ζητάς από τους φίλους σου στο σχολείο να σε βοηθήσουν να παλέψεις μαζί του/της.
3. Του/ της λες ότι αυτό σε πληγώνει και να σταματήσει να το κάνει.
4. Κάτι άλλο (Ανοιχτή γωνία)

Ο εκπαιδευτικός σου συνεχίζει να σε φωνάζει ‘χαζό’ κάθε φορά που δίνεις λάθος απάντηση στην τάξη και σου λέει ότι δεν έχει νόημα καν να προσπαθεί να σε διδάξει επειδή δε μπορείς να μάθεις. Τα άλλα παιδιά έχουν αρχίσει κι αυτά να σε φωνάζουν με επίθετα. Τι κάνεις;

1. Πηγαίνεις κατευθείαν στον διευθυντή ή στη διευθύντρια και του/της λες τι συμβαίνει.
2. Αρχίζεις να μην πηγαίνεις στην τάξη επειδή δε σου αρέσει πλέον το σχολείο.
3. Ρωτάς τους γονείς σου αν μπορείς να αλλάξεις τάξη ή σχολείο.
4. Κάτι άλλο (Ανοιχτή γωνία)

Έχεις παρατηρήσει ότι ένας από τους φίλους σου πειράζει και κοροϊδεύει τα μικρότερα παιδιά της καλοκαιρινής κατασκήνωσης. Ο φίλος σου έχει αρχίσει να παίρνει και τα πράγματά τους. Τι κάνεις;

1. Το λες στους αρχηγούς της κατασκήνωσης χωρίς να πεις τίποτα στον ίδιο.
2. Βοηθάς το φίλο σου να παίρνει πράγματα από τα μικρότερα παιδιά σε περίπτωση που αρχίσει να παίρνει και τα δικά σου πράγματα.
3. Λες στο φίλο σου ότι πιστεύεις ότι κάνει λάθος και ότι θα πρέπει να αφήσει ήσυχα τα μικρότερα παιδιά.
4. Κάτι άλλο (Ανοιχτή γωνία)

Μια ομάδα μεγαλύτερων παιδιών από ένα άλλο σχολείο αρέσκεται στο να εκφοβίζει μικρότερα παιδιά από το δημοτικό σχολείο. Περιμένουν να πιάσουν ένα παιδί όπως περπατά για το σπίτι του ή όπως περιμένει για το λεωφορείο μόνο του, το περικυκλώνουν και του παίρνουν τα λεφτά, το φαγητό ή τα παιχνίδια του. Του ρίχνουν επίσης πέτρες και απειλούν για χειρότερα. Τι κάνεις;

1. Είσαι πολύ προσεχτικός και πηγαίνεις κι έρχεσαι στο σχολείο σε ομάδες.
2. Το λες σε ενήλικες από το σχολείο σου και ζητάς τη βοήθειά τους.
3. Κουβαλές πέτρες για προστασία.
4. Κάτι άλλο (Ανοιχτή γωνία)

Ένα νέο αγόρι στην τάξη σου είναι πρόσφυγας. Οι φίλοι σου πάντα λένε ρατσιστικά πράγματα σε αυτόν, κοροϊδεύουν την προφορά του και του λένε να πάει πίσω σπίτι του. Τι κάνεις;

1. Το κάνεις και εσύ, δεν είναι φίλος σου όποτε δεν χρειάζεται να ανησυχείς γι' αυτόν.
2. Λες στον καθηγητή σου ότι οι φίλοι σου λένε ρατσιστικά πράγματα γι' αυτόν.
3. Προσφέρεις να του κάνεις μαθήματα της γλώσσας σου όταν δεν παίζεις με τους φίλους σου για να τον βοηθήσεις.
4. Κάτι άλλο (Ανοιχτή γωνία)

Πειράζεις κάποιον από τους φίλους σου επειδή αυτός ή αυτή είναι πολύ κακός/ή στο διάβασμα και στο γράψιμο και παρατηρείς ότι πρόσφατα έχει αρχίσει να κάθεται μόνος/η του/της. Μια φορά είδες το παιδί να κλαίει. Τι κάνεις;

1. Τίποτα, αυτός/αυτή πιθανώς έχει άσχημη μέρα και δεν έχει να κάνει τίποτα μαζί σου.
2. Σταματάς να πειράζεις το φίλο/φίλη σου και τον/την ρωτάς γιατί έκλαιγε.
3. Λες σε αυτόν/ αυτήν ότι θα σταματήσεις να τον/την πειράζεις μπροστά από άλλους αλλά του/της λες ότι είναι πολύ χαζός/ή και πρέπει να κάνει επιπρόσθετα μαθήματα.
4. Κάτι άλλο (Ανοιχτή γωνία)

Ερωτήσεις που κάνουμε στα παιδιά

- Πως νιώσατε με αυτή τη δραστηριότητα;
- Μήπως για κάποιες σκηνές ήταν δύσκολο να ανταποκριθείτε; Ποιες είναι αυτές και γιατί;
- Υπήρχαν σκηνές εκφοβισμού που σας αφορούσαν;
- Τα άτομα που δέχονται εκφοβισμό χρειάζονται βοήθεια και υποστήριξη; Γιατί;
- Πού μπορούν να βρουν βοήθεια και υποστήριξη όσα άτομα δέχονται εκφοβισμό;
- Ποιοι είναι μερικοί από τους λόγους που οι άνθρωποι εκφοβίζουν άλλους; Είναι δίκαιοι λόγοι;
- Τι πρέπει να κάνεις όταν το άτομο στο οποίο στράφηκες για βοήθεια και υποστήριξη μετά από εκφοβισμό δεν κάνει τίποτα γι' αυτό;
- Υπάρχουν είδη εκφοβισμού που είναι αποδεκτά συχνότερα από τα παιδιά και τους ενήλικες; Γιατί ή γιατί όχι;
- Ποιος είναι υπεύθυνος για να βοηθά και να υποστηρίζει τα παιδιά όταν τα εκφοβίζουν;
- Μήπως αντιμετωπίζουν εκφοβισμό και οι ενήλικες; Δώστε μερικά παραδείγματα.
- Ποιος είναι υπεύθυνος για τους ενήλικες που δέχονται εκφοβισμό;
- Τι μπορεί να συμβεί ώστε τα άτομα που εκφοβίζουν να βοηθηθούν για να αλλάξουν συμπεριφορά;
- Τι συμβαίνει αν κανείς δεν σταματά τα άτομα που εκφοβίζουν; Σε αυτόν που εκφοβίζει; Σε ολόκληρη την κοινότητα;

Εργαστήριο 6ο

Παίζω τρίλιζα

Επίλεξε 3 από τις παρακάτω δραστηριότητες, έτσι ώστε να σχηματίζουν ευθεία. Βρες κάποιον/α συμμαθητή/τρια που επέλεξε την ίδια εργασία με σένα και δουλέψτε ομαδικά. Σκεφτείτε πως θα αξιοποιήσετε την εργασία σας για να ευαισθητοποιήσετε τους/τις μαθητές/τριες του σχολείου σας (αφίσες, που θα κολλήσετε σε διάφορα σημεία του σχολείου, φυλλάδια, θεατρικά δρώμενα, παρουσιάσεις, ιστολόγιο σχολείου κλπ.).

Φτιάξτε ένα μικρό σκετσάκι για μία από τις μορφές εκφοβισμού και δείξτε τον τρόπο επίλυσης.	Σχεδιάστε μια αφίσα για μία από τις μορφές εκφοβισμού.	Φτιάξε σε ένα μεγάλο χαρτόνι τα βασικά σημεία του σχολικού εκφοβισμού. Ορισμός – Χαρακτηριστικά – Παραδείγματα – Μη παραδείγματα (<i>Fraye model</i>).
Παρουσίασε με τον δικό σου τρόπο (π.χ. ένα σκίτσο, ένα σλόγκαν) τι σημαίνει για σένα «σχολική βία – εκφοβισμός»	Μοιράστε ένα ερωτηματολόγιο για να ερευνήσετε το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού στο σχολείο σας. Στη συνέχεια, παρουσιάστε με κάποιον τρόπο τα αποτελέσματα της έρευνάς σας.	Γράψτε έναν μονόλογο ενός παιδιού που αντιμετωπίζει πρόβλημα σχολικού εκφοβισμού.
Γράψτε ένα άρθρο σε μια εφημερίδα ή για το ιστολόγιο του σχολείου για να μιλήσετε για το πρόβλημα και πως μπορεί να επιλυθεί.	Φτιάξτε ένα κόμικ για ένα περιστατικό εκφοβισμού.	Γράψτε ιδέες για το τι μπορεί να γίνει ώστε να αποτραπεί η συμπεριφορά του εκφοβισμού στο σχολείο σας.

Ένα από τα τετράγωνα του πίνακα μπορεί να μείνει κενό για να κάνουν τα παιδιά όποια δραστηριότητα θέλουν.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟ

(Οι μαθητές/τριες μπορούν να το εμπλουτίσουν με δικές τους ερωτήσεις ή να φτιάξουν ένα δικό τους)

Φύλο: Αγόρι _____ Κορίτσι: _____

Διάβασε προσεκτικά τις παρακάτω ερωτήσεις και κύκλωσε τις απαντήσεις, ανάλογα το τι πιστεύεις. Αυτό το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο γι' αυτό συμπλήρωσέ το με ειλικρίνεια. Σε ευχαριστώ!

1. Ποιες πράξεις πιστεύεις ότι χαρακτηρίζουν το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού;

- α. Σπρωξιές/κλωτσιές
- β. Χαιρετισμός/χειραψία
- γ. Χτυπήματα στο κεφάλι
- δ. Πειράγματα
- ε. Υποτίμηση/ειρωνικά σχόλια
- στ. Αρπαγή/καταστροφή προσωπικών αντικειμένων
- ζ. Πράξεις εξευτελισμού
- η. Άσχημοι χαρακτηρισμοί
- θ. Χειρονομίες, ξυλοδαρμός
- Άσχημοι χαρακτηρισμοί
- Άλλο.....

2. Τι νιώθουν οι μαθητές/τριες που εκφοβίζονται;

ικανοποίηση   ντροπή   φόβο   αδιαφορία
απελπισία   απομόνωση

3. Γιατί κάποιοι/ες μαθητές/τριες εκφοβίζονται;

- α) Θεωρούν τον εαυτό τους δυνατό.
- β) Πιστεύουν ότι κάνουν καλό στους άλλους.
- γ) Καλύπτουν τις αδυναμίες τους και νιώθουν αυτοπεποίθηση.
- δ) Παρασύρονται.

4. Πώς ενεργούν, συνήθως, όσοι/όσες είναι μπροστά σε ένα περιστατικό σχολικού εκφοβισμού.

- α) Δεν αντιδρούν/Δε μιλούν.

- β) Το λένε σε έναν/μία εκπαιδευτικό.
γ) Λένε σε αυτόν που εκφοβίζει να σταματήσει.
δ) Παρηγορούν το παιδί που εκφοβίζεται.

5. Όσοι δεν αντιδρούν και δε μιλούν γιατί πιστεύεις ότι το κάνουν;
Επειδή φοβούνται αυτούς που εκφοβίζουν.
Επειδή διασκεδάζουν και οι ίδιοι.
Επειδή δεν τους νοιάζει.
Επειδή θαυμάζουν αυτούς/ές που εκφοβίζουν και τους θεωρούν δυνατούς.

6. Πώς πιστεύεις ότι πρέπει να ενεργεί ένας μαθητής/μία μαθήτρια όταν εκφοβίζεται;
α) Να υπομένει τη βία.
β) Να μιλάει στους γονείς του ή στους/στις εκπαιδευτικούς.
γ) Να απευθύνεται σε αρμόδιους φορείς ή σε οργανισμούς όπως το Χαμόγελο του Παιδιού.

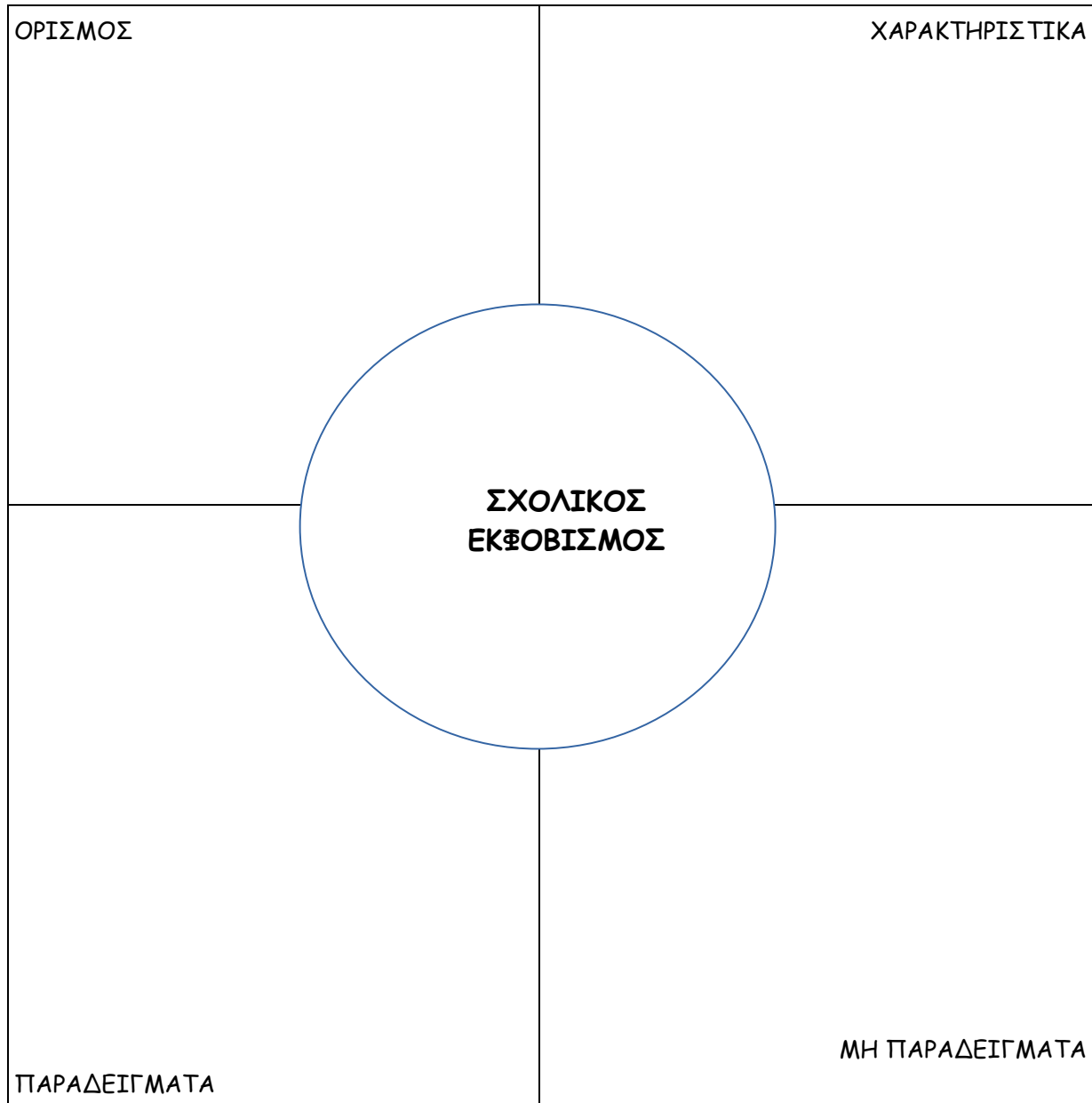
7. Έχεις βρεθεί μπροστά σε περιστατικό εκφοβισμού στον χώρο του σχολείου;
α) Ναι
β) Όχι

8. Έχεις δεχτεί ποτέ πράξη βίας ή εκφοβισμού στον χώρο του σχολείου;
α) Ναι
β) Όχι

9. Πώς θα αντιδρούσες εσύ αν βρισκόσουν μπροστά σε ένα περιστατικό εκφοβισμού;
α) Θα βοηθούσα το παιδί που εκφοβίζεται να αντιδράσει.
β) Θα το έλεγα σε κάποιον.
γ) Δε θα έκανα τίποτα γιατί δε θέλω να μπλέξω ή να πάθω κι εγώ το ίδιο.

Συμπλήρωσε τον παρακάτω πίνακα.

Fayer Model (γραφικός οργανωτής που βοηθάει τα παιδιά να οργανώσουν την κατανόησή τους πάνω σε ένα θέμα): Στο κέντρο γράφουμε την κεντρική έννοια και τα παιδιά συμπληρώνουν με λόγια και εικόνες τον ορισμό, τα χαρακτηριστικά, κάποια παραδείγματα και κάποια αντιπαραδείγματα. Μπορούμε να μεταφέρουμε τον πίνακα σε ένα μεγάλο χαρτόνι για να παρουσιαστεί στις εκδηλώσεις διάχυσης.

Λέω ΟΧΙ στον εκφοβισμό

Κανένας δεν έχει το δικαίωμα να με κάνει να νιώθω άσχημα

ΣΥΜΒΟΛΑΙΟ

Όνομα: _____ Τάξη: _____

Δε μένω απλός παρατηρητής/παρατηρήτρια

Υπόσχομαι ότι...

1. Δε θα κάνω υποτιμητικά σχόλια για άλλα παιδιά, στο σχολείο.
2. Θα μιλάω σε κάποιον ενήλικα όταν αντιλαμβάνομαι ένα περιστατικό εκφοβισμού.
3. Δε συμμετέχω, δεν παρατηρώ και μιλάω.

Ο Χρυσός Κανόνας

Υπόσχομαι ότι...

1. Σέβομαι όλους τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές μου.
2. Σέβομαι τα αντικείμενα στην συμμαθητών και συμμαθητριών μου.
3. Συμπεριφέρομαι στους άλλους όπως θα ήθελα να μου συμπεριφέρονται.

**Συμφωνώ να ΑΝΑΛΑΒΩ ΔΡΑΣΗ για να σταματήσει ο εκφοβισμός
στο σχολείο μας.**

ΥΠΟΓΡΑΦΗ: _____